

ministarstvo znanosti obrazovanja i športa

Maja Ferček

Poučavanje o holokaustu na temelju video svjedočenja
Nastavna jedinica: Odgovornost

Zagreb, 2007.

Korišteni video materijali u vlasništvu su Zaklade Shoah.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
lektura

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
multimedijska obrada

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Uprava za međunarodnu suradnju
izdavač

dr. sc. Radovan Fuchs
pomoćnik ministra za međunarodnu suradnju
za izdavača

300 primjeraka
naklada

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 651054

ISBN 978-953-6569-51-9 (cjelina)
ISBN 978-953-6569-48-9

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNE JEDINICE

AUTOR: MAJA FERČEK, PROF., XVI. GIMNAZIJA ZAGREB

PREDMET: POVIJEST

RAZRED: ZAVRŠNI RAZREDI SREDNJE ŠKOLE

NASTAVNA TEMA: DRUGI SVJETSKI RAT

NASTAVNA JEDINICA:

ODGOVORNOST

Napomena:

- Izvođenje ovog nastavnog sata zahtijeva poznavanje i razumijevanje temeljnih pojmova i društveno-povijesnih procesa vezanih uz temu. Podrazumijeva se osnovno znanje o novonastalim prilikama pojavom NDH.

Ciljevi

Psihološki osjetljivo razdoblje puberteta i rane adolescencije podrazumijeva preispitivanje osobnih vrijednosti: sumnja u ispravnost roditeljskog mišljenja, povodljivost za odlukama i postupcima grupe, a istodobno nedostatak vlastitog iskustva dovodi u sumnju ispravnost osobnog razmišljanja i stava prema nekim pojavama u društvu. Ta nesigurnost rezultira konformizmom i pasivnošću ili pak iskazivanjem stava kroz agresiju. Poticanjem pozitivnog samoispitivanja putem odgovarajućih aktivnosti unutar nastave o holokaustu moguće je pokrenuti proces samoodređenja temeljen na jednoj čvrstoj točki: 'Ne, ja se ne slažem s postupcima te grupe, ja imam drugačije mišljenje i prema njemu ću i postupiti ako se za to pokaže potreba.' Izgradnja osobnog stava, čija će se moralna ispravnost afirmirati u procesu psihičkog sazrijevanja, odrazit će se u konačnici i na proces sazrijevanja odgovornog građanskog društva.

Zadaci

Obrazovni:

- Produbiti znanje o razdoblju vladavine ustaškog režima i NDH
- Upoznati se s novim pojmovima vezanim uz to razdoblje

Funkcionalni: Analiza vizualnog povijesnog izvora

Odgojni:

- Identificirati kod učenica/ka osobe, organizacije i ideje prema kojima se osjećaju odgovornima
- Razviti kod učenica/ka osjećaj odgovornosti i uputiti ih na odgovorno djelovanje

- Potaknuti samovrjednovanje vlastitoga djelovanja i važnost/mogućnost osobne građanske inicijative

Metodički postupci

Oblici rada:

- Frontalni
- Individualni rad

Metode i postupci:

- Predavanje
- Razgovor
- Analiza slikovnog izvora – fotografije i video-zapisa
- Analiza teksta

Nastavna sredstva i pomagala:

- Ploča i flomaster
- Samoljepljivi papirići, tri po učenici/ku
- LCD projektor i ekran/predočnik

Ključni pojmovi

- odgovornost   pomagač
- žrtva   ustaša
- promatrač   NDH
- počinitelj   antisemitizam

Korelacije: etika, politika i gospodarstvo, sociologija, psihologija

Izvori i literatura:

- Vizualni materijal na CD-u iz *Shoah Foundation*: svjedočenje Ružice Breyer, poglavlja 18-19, fakultativno 21 i 24, trajanje oko 10 minuta
- Tri citata iz različitih izvora (*Shoah Foundation Working Materials*)
- Citat iz '*Liturgies on the Holocaust. An Interfaith Anthology*'

I.UVODNI DIO 15 min.

Motivacijski dio sata započinje upravo artikulacijom njegove središnje teme – odgovornosti. Kako bismo učenice/ke zainteresirali za temu, moramo potaknuti razvijanje i iznošenje vlastitog mišljenja. Pojedinačni stavovi, uklopljeni u sadržajem povezane skupove, te mogućnost argumentacije, proizvest će kod učenica/ka svijest o ispravnom načinu razmišljanja. Najveća učenička aktivnost i dinamika nastavne jedinice upravo je u uvodnom dijelu.

- Napišite naslov na sredinu ploče: Odgovornost
- Podijelite svakoj učenici/ku po tri samoljepljiva papirića i naložite im da na papiriće napišu prema kome ili čemu se osjećaju odgovornima
- Odaberite jednu učenicu/ka kao asistenticu/asistenta koji će prikupiti papiriće i pomagati vam prilikom razvrstavanja
- Čitajući glasno sadržaj papirića grupirajte ih slijedeći kriterij kategorija: odgovornost prema samome sebi, prema obitelji, prijateljima ili športskoj grupi i slično, prema lokalnoj zajednici (školi, susjedstvu, dijelu grada), domovini ili narodu, čovječanstvu ili planetu, budućnosti... Očekujte raznolike odgovore, a papiriće naljepite na ploču u sadržajne skupine oko kojih ćete ocrtati koncentrične krugove; iskoristite polovinu ploče
- Komentirajte zašto je u nekim skupinama više ili manje papirića, zbog čega je možda manje papirića koji se odnose na njih same, a više onih koji se odnose na obitelj ili interesnu skupinu; navedite učenice/ke da glasno komentiraju što čine i kako manifestiraju odgovornost (perem redovito zube, ne pušim, čuvam mlađu sestru, šećem psa, pjevam u školskom zboru, skupljam reciklažnu ambalažu, ne jedem meso itd.)
- Postavite pitanje: što ako je u pitanju nečiji život? Za koga ili koju biste ideju bili spremni na najveću žrtvu? Kako bi/prema kojem načelu djelovala/o, odnosno prema čemu osjećala/o najveću odgovornost? Navedite učenice/ke da su takve izvanredne situacije, osim prirodnih katastrofa, i ratne prilike. Ustvrdite da je rat izvanredna situacija u kojoj se skala odgovornosti mijenja pa član obitelji ili prijatelj, čak i neznanac, postaje važniji od vlastite sigurnosti

ČOVJEČANSTVO, PLANET

DOMOVINA, NAROD

ŠKOLA, SUSJEDSTVO

PRIJATELJI

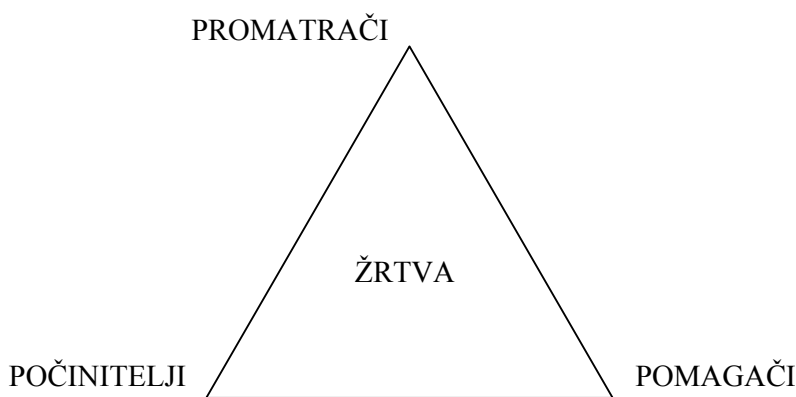
OBITELJ

JA

II. OBRADA NOVOG GRADIVA 20 min.

U središnjem dijelu metode jedinice učenici se ne susreću s novim imenima i pojmovima, već ponavljaju prije usvojeno gradivo vezano uz ustašku vladavinu, koje unutar konteksta video-svjedočenja imaju mogućnost primijeniti i provjeriti znanja koja prestaju biti nizanje apstraktnih pojmova i činjenica, već postaju realnost i izazivaju empatiju. Kroz riječi Ružice Breyer pojmovi 'krivac', 'žrtva', 'pomagač' postaju likovi s imenom i prezimenom. Kroz trokut osobne odgovornosti učenice/ci će se s lakoćom identificirati s likom kojeg smatraju moralno ispravnim.

- Najavite učenicama/ima projekciju kratkog isječka svjedočenja Ružice Breyer. Koristite poglavlja 17-19, a ovisno o raspoloživom vremenu i poglavlja 21 i 24, koja mahom govore o hrabrim pojedincima koji su, izlažući se životnoj opasnosti, ipak pomogli u spašavanju dvaju života i obitelji, ali i o posve suprotnim primjerima.
- Potom postavljajte pitanja kojima će se identificirati žrtva, pomagač i počinitelj: koje su osobe spomenute u svjedočenju, tko su one i kako djeluju.
- Prijedite na analizu njihova političko-društvenog značenja, odnosno povijesnu kontekstualizaciju: tko su ustaše i kakav režim provode, tko su Židovi i kakav je njihov položaj u NDH, tko je žena koja daje svjedočenje, tko joj i kako pomaže i slično; razmotrite zašto je bilo opasno pomagati Židovima, što se moglo dogoditi pomagačima? Pritom projicirajte fotografije ustaških vojnika, dokumenata i židovske djevojčice.
- Na drugu polovinu ploče nacrtajte trokut u čijem su središtu imena Breyer Ružice i Branka, a na vrhovima trokuta 'ustaše, Petras', 'Vuletić, Künel' itd., 'promatrači'; te pojmove identificirajte s kategorijama žrtve, počinitelja, promatrača i pomagača

III. ZAVRŠNI DIO SATA 10 min.

Potaknite učenice/ke na raspravu koja će smanjiti emotivnu napetost izazvanu svjedočenjem i uvedite ih u završno samostalno promišljanje vlastitih stavova i djelovanja kroz navedene citate.

- Zamolite tri učenice/ka da pročitaju citate poznatih ličnosti i svaki pojedini komentirajte:
  - 'Kako je divno da nitko ne treba čekati ni trena da bi krenuo učiniti svijet boljim', Anne Frank
  - 'Sve što je potrebno za trijumf zla jest da dobri ljudi ne čine ništa', Edmund Burke
  - 'Na kraju ne ćemo pamtitri riječi svojih neprijatelja, već šutnju svojih prijatelja', Martin Luther King
- Pročitajte pjesmu pastora Martina Niemöllera, vođe antinacističke Njemačke konfesionalne crkve koji je 1937. zbog borbe protiv nacističkoga terora bio zatočen u koncentracijskim logorima kao osobni Hitlerov zatvorenik. Godine 1945. bio je inicijatorom nastanka 'Stuttgartskoga priznanja krivnje' kojim su njemački kršćani priznali krivicu zbog poraza pred nacizmom.

First they came for the Communists
And I did not speak out –
Because I was not a Communist.

Then they came for the Socialists
And I did not speak out –
Because I was not a Socialist.

Then they came for the trade unionists
And I did not speak out –
Because I was not a trade unionist.

Then they came for the Jews
And I did not speak out –
Because I was not a Jew.

Then they came for me –
And there was no one left
To speak out for me.

- Završite sat ključnim pitanjem: koju ćeš ulogu TI odabrati ugledaš li na ulici kako *skinheadsi* napadaju romsko dijete ili kako *bulliesi* maltretiraju tvoju kolegicu? Hoćeš li okrenuti glavu?

Poglavlje 18 H1 M09 S20

To cijelo vrijeme ja sam se sa Brankom skrivala, jer mi je Künel rekao da nas ne može čuvati, skrivala sam se kod dobrih prijatelja, mojih i Karlovih, i od mojih roditelja. A najviše sam bila kod moje prijateljice iz škole Valike Dim Zajec, bila je u Kalinovici farmaceut i agronom pa je tam na ljekovitom bilju radila. Njezin muž joj je bio građevinski inženjer i statičar, tam na Laščini su stanovali. Onda sam bila puno kod profesora Majerhofera, jer sam s njegovom kćerkom Ernom Kaloderom sprijateljena bila, tam u Gračanima, a moj muž je tamo imao pacijente seljake koji su odmah kad je NDH bila osnovana, došli i rekli njemu 'Ako šta god trebate, mi vam stojimo na raspolaganje'. To su neki obitelj Kos na Gračanima.

Onda u Jurišićevoj ulici gdje sam ja stanovala na broj 5, na drugom katu, su došli jedni novi stanari početkom, nekako koncem 40. s obzirom da je lift u toj kući, nismo se poznavali, samo smo se u liftu pozdravljali. Međutim onaj dan kad je došla Ana Budak da nosi tu ordinaciju, ja sam stajala sam na ulaznim vratima i čekala da se to odnese... Su bili ljudi oni možda gospodin i gđa 45 godina stari, velim ponovno, nisam ih poznavala, silazili su dolje i kad su vidjeli što je pred našim stanom, vratili su se, a kad je sve to bilo gotovo došli su dolje i rekli: 'Nemojte nam ništa govorit, mi smo vidli i znamo kaj se događa', da šta god trebamo da se obratimo na njih. Pošto je ono bilo vrijeme kad se nepoznatim ljudima nije bilo dobro obraćati s obzirom da se u ono vreme, onda se nisam obraćala. Ali gospođa je ipak dolazila k meni berem jedanput-dvaput na tjedan prije nek je išla na plac 'Da vam nešto donesem', jer mi nismo smjeli ići na plac prije deset, a poslije deset više ničeg nije bilo. To je Židovima bilo zabranjeno.

Židovsku zvijezdu smo počeli nositi već koncem maja 41. Ja se, na primjer, sjećam jedne situacije u mojem životu, moj suprug je bio uhapšen 15. maja, a Branko je rođen 9. maja, a u to vrijeme dok je on bio u zatvoru u Petrinjskoj ulici, jedno 5 dana, došla je ta naredba da moramo nositi te židovske znakove i da se to tamo na policiji treba podignuti. Onda je moj jedan bratić od muža je rekao 'slušaj, ja ću ti to donijet da ti ne moraš tamo stajati u redu'. I kad je moj suprug posle pet dana došao kući, prao si je ruke prije nego će k djetetu ići, on je bio visok, moji sinovi nisu visoki, on je bio visok pitao je: 'Što ima novoga?' jer oni u zatvoru nisu ništa čuli, ja kažem: 'Ništa drugo, osim te naredbe da moramo nositi te žute zvijezde'. A on veli: 'Nek mi žutu perjanicu v rit fteknju, ja ostanem ono što jesam'.

...

A ja sam se skrivala, kak sam vam rekla, i ovi ljudi o kojima sam prije pričala iz trećeg kata, to su bili neki, Peršin su se zvali, oni su meni jednog dana došli i rekli 'Ak se hoćete sakrit, evo vam ključ od naše kleti na Bukovcu, možete u svako doba ići tamo', otpelali su me tamo, da vidim gdje je to, i tam sam često bila sa Brankom. Makar moram reći, da ta uspomena kolkogod je to bilo neobično prijateljski od njih, mene je ipak bilo strah u toj šumi, samoj s tim detetom, da nisam često išla tam, ali mijenjala sam ta mjesta.

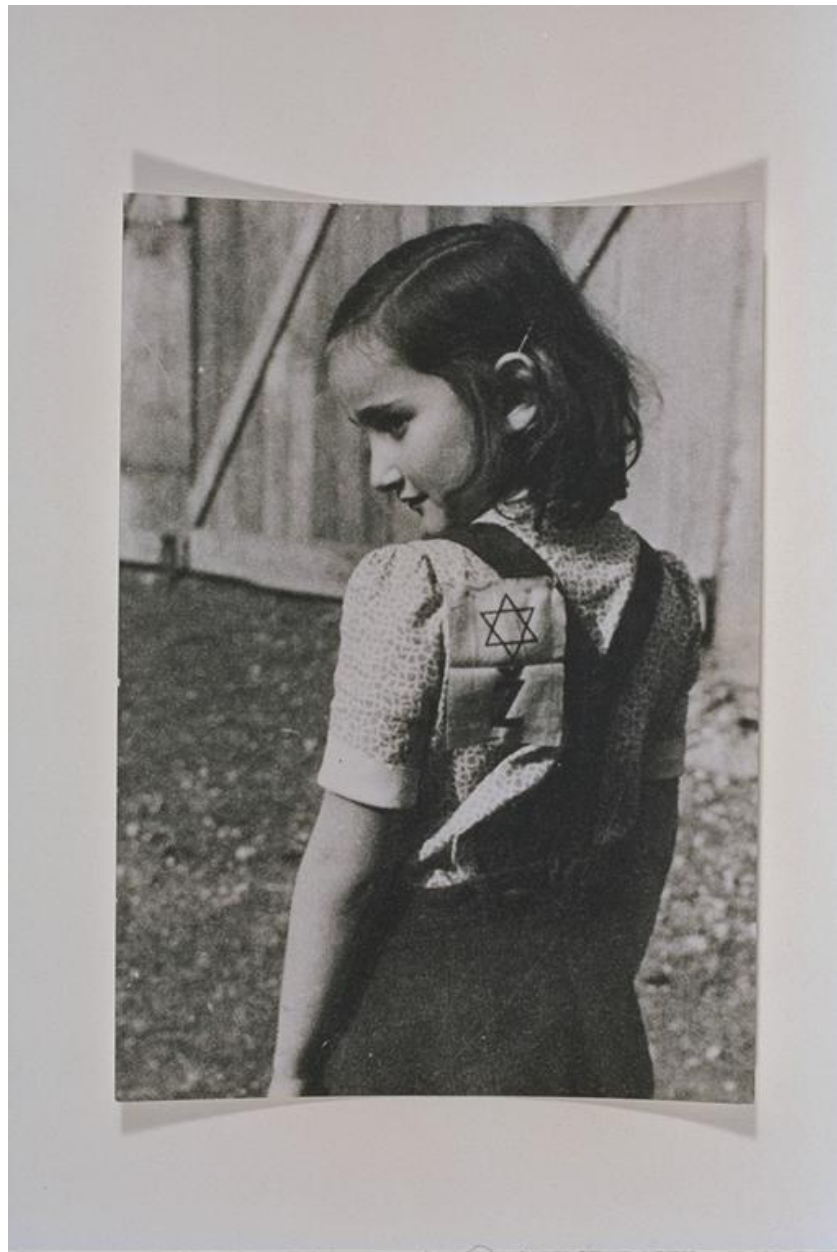
Svi nežidovi, svi, nikakve veze nisu imali sa židovstvom. To su bili LJUDI. Zato ja ostajem kod svoje tvrdnje da ima samo dobrih i zlih ljudi, da to ne možeš narod odrediti unaprijed je l' je narod takav...

Transkript svjedočenja završava poglavljem 19 H1 M16 S48.

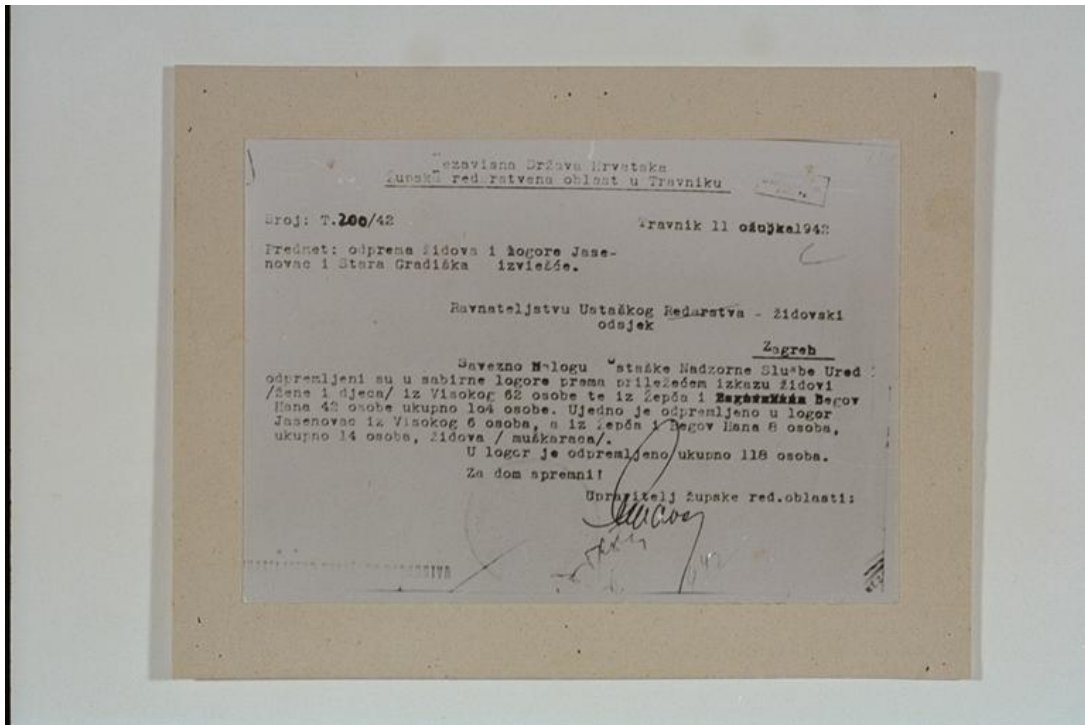

PRILOG: Fotografije

Djevojčica

Dokument

Ustase

